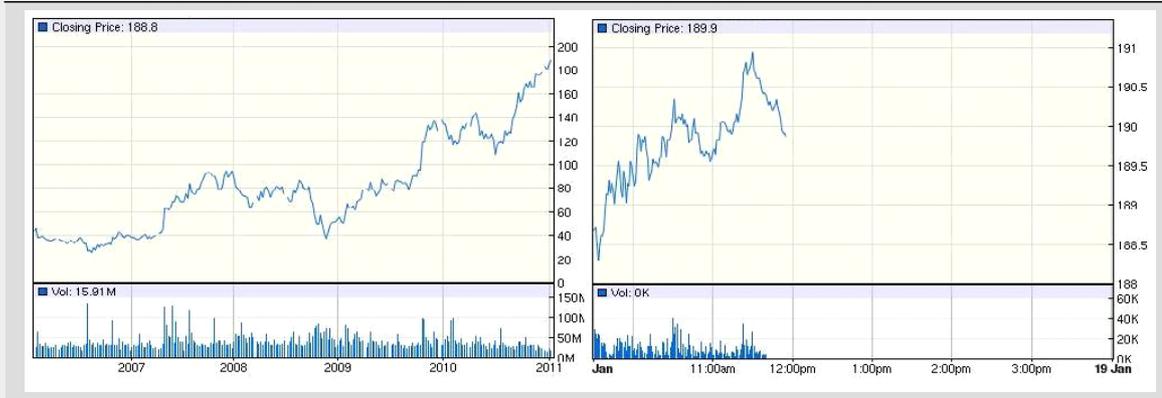

Náhodné procesy, modelovanie cien akcií

:: Stochastický vývoj finančných veličín ::

- Z priebehov cien akcií (ako aj iných finančných veličín - úrokových mier, výmenných kurzov, ...) vidíme, že ich priebeh sa nedá popísať deterministickou funkciou. Preto sa na ich modelovanie používajú náhodné procesy.
- Vľavo: trend (vývoj ceny počas piatich rokov), vpravo: fluktuácie (vývoj ceny počas niekoľkých hodín):

Zdroj: <http://finance.google.com>

:: Wienerov proces a Brownov pohyb ::

- Základným náhodným procesom, z ktorého sú ostatné odvodené, je **Wienerov proces**. Pripomeňme si jeho definíciu:

Náhodný proces $\{W(t), t \geq 0\}$ sa nazýva **Wienerov proces**, ak

- prírastky $W(t+\Delta t) - W(t)$ majú normálne rozdelenie s nulovou strednou hodnotou a s disperziou Δt ,
- pre každé delenie $0 = t_0 \leq t_1 \leq \dots \leq t_n$ sú prírastky $W_{t_{i+1}} - W_{t_i}$ nezávislé náhodné premenné s parametrami podľa predchádzajúceho bodu,
- $W(0)=0$,
- trajektórie sú spojité.

Ďalej bude w všade označovať Wienerov proces.

- Ako získame realizáciu Wienerovho procesu?

- Budeme generovať aproximáciu - hodnoty v diskretných bodoch typu (čas, hodnota), ktoré pospájame.
- Hodnoty budú v bodoch $0, \Delta t, 2\Delta t, \dots$, kde Δt je dostatočne malý časový krok.
- Hodnota v čase 0 je 0.
- Prírastok na intervale $[k\Delta t, (k+1)\Delta t]$ je náhodná premenná s nulovou strednou hodnotou a varianciou Δt .

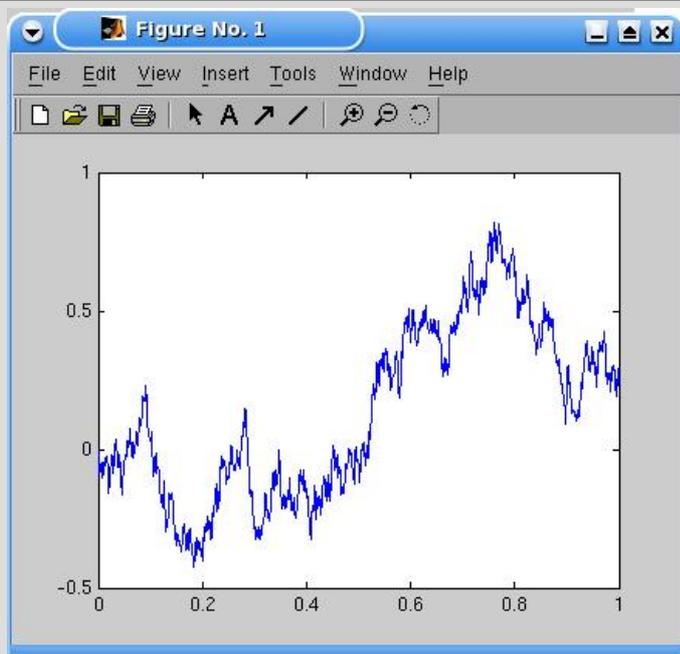
V Matlabe:

```
%-----  
% SIMULACIA WIENEROVHO PROCESU  
%-----  
  
T=1;           % do casu T  
dt=0.001;     % casovy krok dt  
t=(0:dt:T);   % vektor casov, v ktorych generujeme hodnoty procesu  
n=length(t);  
  
w(1)=0;       % Wienerov proces zacina z nuly  
for i=1:n-1   % prvu hodnotu mame, potrebujeme zvyšnych n-1  
    dw=sqrt(dt)*randn; % prirastok dw; randn ~ N(0,1) => dw ~ N(0,dt)  
    w(i+1)=w(i)+dw;   % nova hodnota = povodna + prirastok  
end;  
  
plot(t,w);    % vykreslime priebeh
```

Poznamenajme, že na zrýchlenie výpočtov v Matlabe sa dajú využiť funkcie pre prácu s vektormi (namiesto cyklov):

```
%-----  
% RYCHLEJSIA SIMULACIA WIENEROVHO PROCESU  
%-----  
  
T=1;           % do casu T  
dt=0.001;     % casovy krok dt  
t=(0:dt:T);   % vektor casov, v ktorych generujeme hodnoty procesu  
n=length(t);  
  
dw=sqrt(dt)*randn(n-1,1); % vektor prirastkov - nezavisle N(0,dt)  
w=[0;cumsum(dw)];        % zaciname z nuly, dalej kumulativne sucky dw  
  
plot(t,w);    % vykreslime priebeh
```

Ukážka výstupu:

- Ak k násobku Wienerovho procesu pridáme lineárny trend:

$$x(t) = \mu t + \sigma w(t)$$

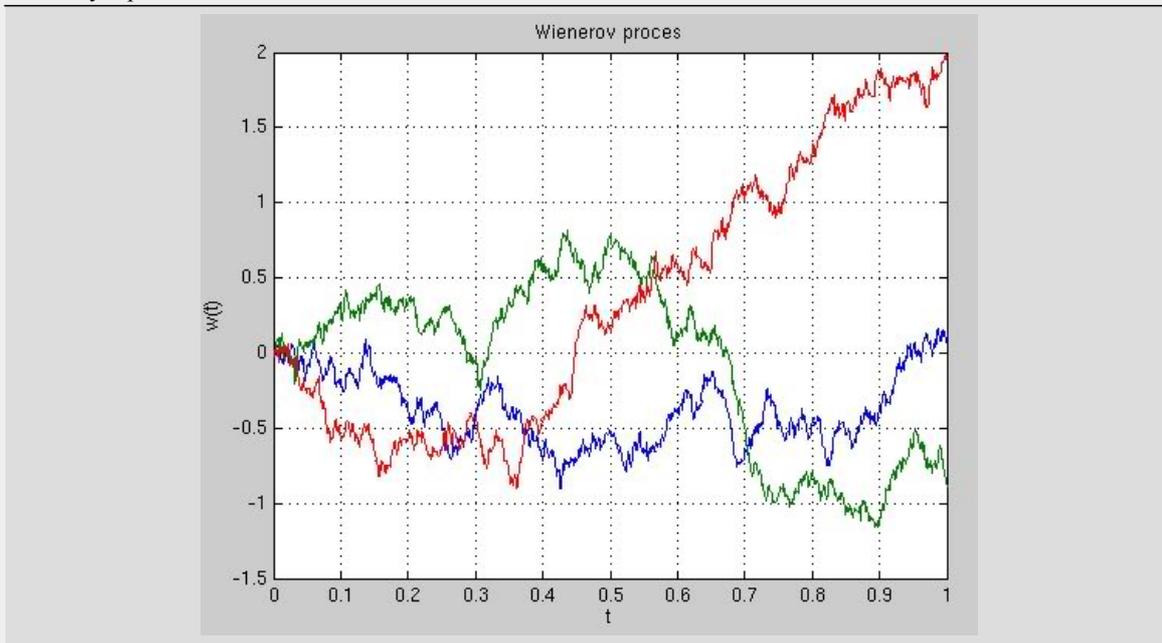
dostávame proces, ktorý sa nazýva **Brownov pohyb**.

Ak je parameter σ nulový, grafom je priamka. Pre nenulovú hodnotu σ sa k tomuto lineárnemu trendu pridávajú náhodné fluktuácie.

:: Cvičenia (1) ::

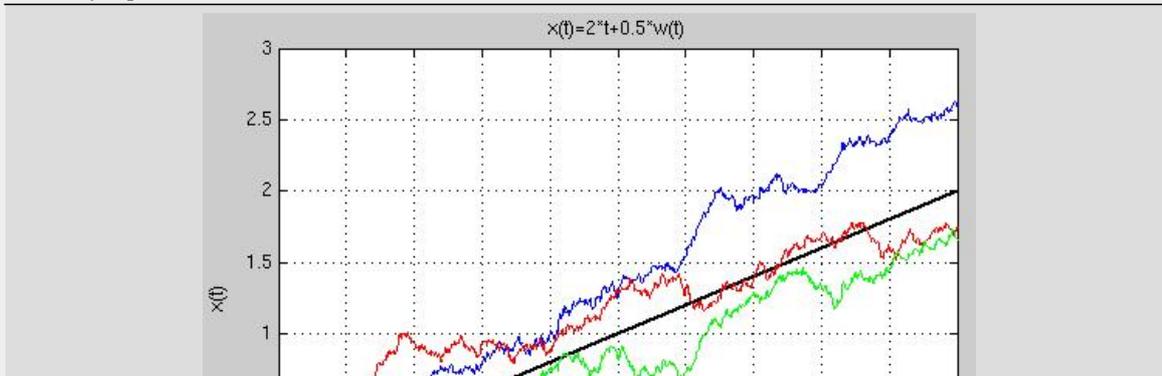
1. Nakreslite do jedného grafu niekoľko realizácií Wienerovho procesu.

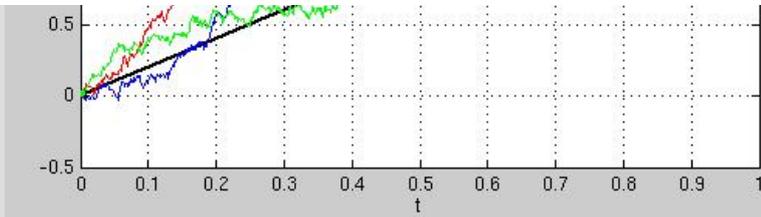
Ukážka výstupu:

2. Nakreslite do jedného grafu niekoľko realizácií Brownovho pohybu so zvolenými parametrami. Do toho istého grafu zakreslite strednú hodnotu tohto procesu.

Ukážka výstupu:

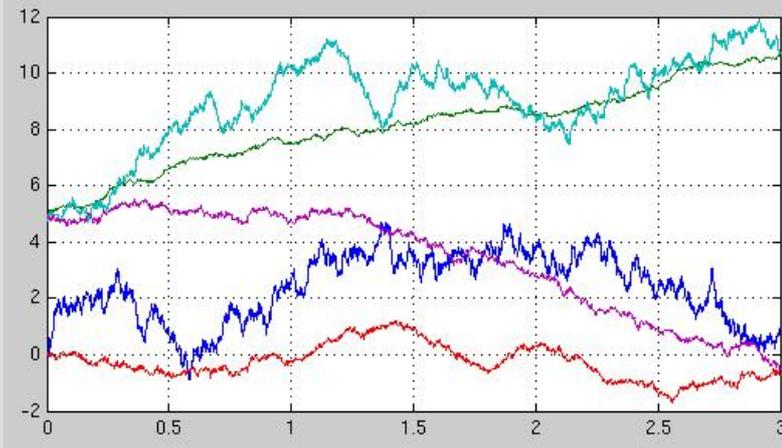

3. Prirad'te procesy

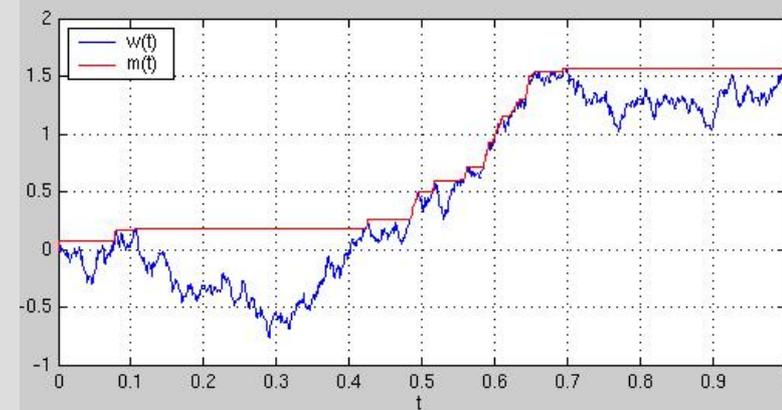
- o $x_1(t)=w(t)$
- o $x_2(t)=3*w(t)$
- o $x_3(t)=5+2*t+w(t)$
- o $x_4(t)=5+2*t+0.5*w(t)$
- o $x_5(t)=5-3*t+w(t)$

k ich realizáciám na grafe:

4. Definujme proces $m(t)=\max(w(s), s \leq t)$, t. j. maximum Wienerovho procesu na intervale $[0,t]$. Zobrazte do jedného grafu trajektóriu Wienerovho procesu a trajektóriu procesu $m(t)$ (počítaného z tejto realizácie Wienerovho procesu).

Ukážka výstupu:

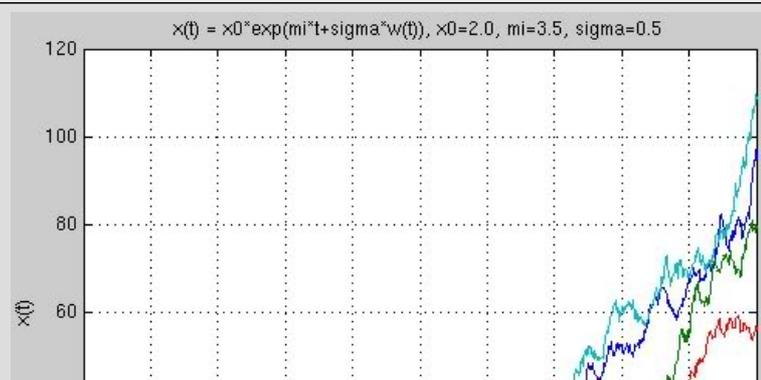
:: Geometrický Brownov pohyb ::

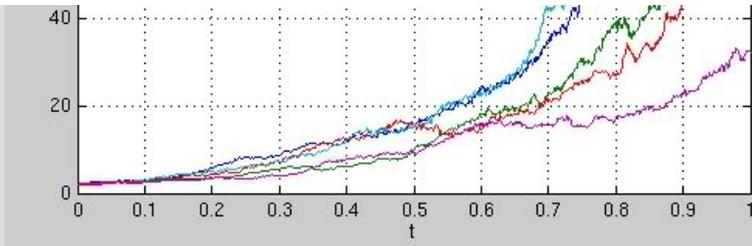
- Geometrický Brownov pohyb je proces definovaný vzťahom

$$x(t) = x_0 e^{\mu t + \sigma w(t)}$$

pričom x_0 predstavuje hodnotu procesu v čase 0.

- Ukážka trajektórií geometrického Brownovho pohybu:

:: Modelovanie cien akcií pomocou geometrického Brownovho pohybu ::

- Cenu akcie S modelujeme geometrickým Brownovým pohybom:

$$S(t) = S_0 e^{\mu t + \sigma w(t)}$$

- Na výpočet výnosov sa používa veličina

$$\ln\left(\frac{S_t}{S_{t-\Delta t}}\right) = \ln\left(1 + \frac{S_t - S_{t-\Delta t}}{S_{t-\Delta t}}\right) \approx \frac{S_t - S_{t-\Delta t}}{S_{t-\Delta t}},$$

pričom posledná aproximácia vyplýva z toho, že

$$\ln(1+x) \approx x \text{ pre } x \approx 0$$

- Ak sa cena akcie S riadi geometrickým Brownovým pohybom, tak pre výnosy dostávame

$$v_t = \ln\left(\frac{S_t}{S_{t-\Delta t}}\right) = \mu\Delta t + \sigma(w(t) - w(t-\Delta t)) \sim N(\mu\Delta t, \sigma^2\Delta t)$$

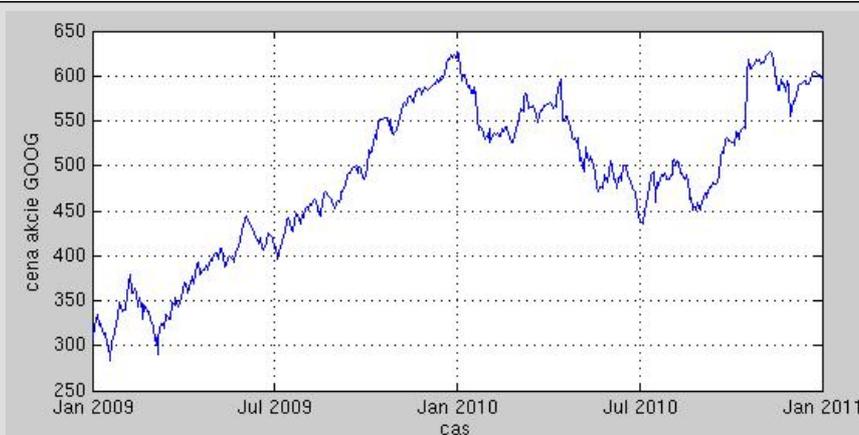
teda výnosy sú nezávislé náhodné premenné s normálnym rozdelením a uvedenými parametrami.

- **Ako získať parametre geometrického Brownovho pohybu z dát** - odhadom parametrov normálneho rozdelenia z výnosov:

- Zo súboru [goog.txt](#) načítame dáta do Matlabu. Ide o denné dáta cien akcie firmy Google v rokoch 2009 a 2010, na začiatku súboru sú najstaršie dáta.

```
s=load('goog.txt');
dt=1/252; % denne data, cas sa v modeli pocita v rokoch
```

Priebeh ceny je nasledovný:

- Definujeme výnosy - napríklad takto:

```
n=length(s);
for i=1:n-1
    v(i)=log(s(i+1)/s(i));
end;
% alebo vektorovo namiesto cyklu:
% v=log(s(2:n)./s(1:n-1));
```

- Vieme, že tieto výnosy majú normálne rozdelenie. Ďalej vieme, že strednú hodnotu normálneho rozdelenia odhadujeme aritmetickým priemerom a disperziu výberovou disperziou. Vypočítame teda priemer a výberovú disperziu vektora v - budú to odhady veličín $\mu\Delta t$ a $\sigma^2\Delta t$

```
miDelta=mean(v); % odhad mi*dt
s2Delta=var(v); % odhad (sigma^2)*dt
```

- Nakoniec vypočítame odhady samotných parametrov μ a σ^2 :

```
mi=miDelta/dt; % odhad parametra mi
sigma=sqrt(s2Delta/dt); % odhad parametra sigma
```

- Dostaneme:

```
>> mi
```

```

mi =
    0.3225

>> sigma

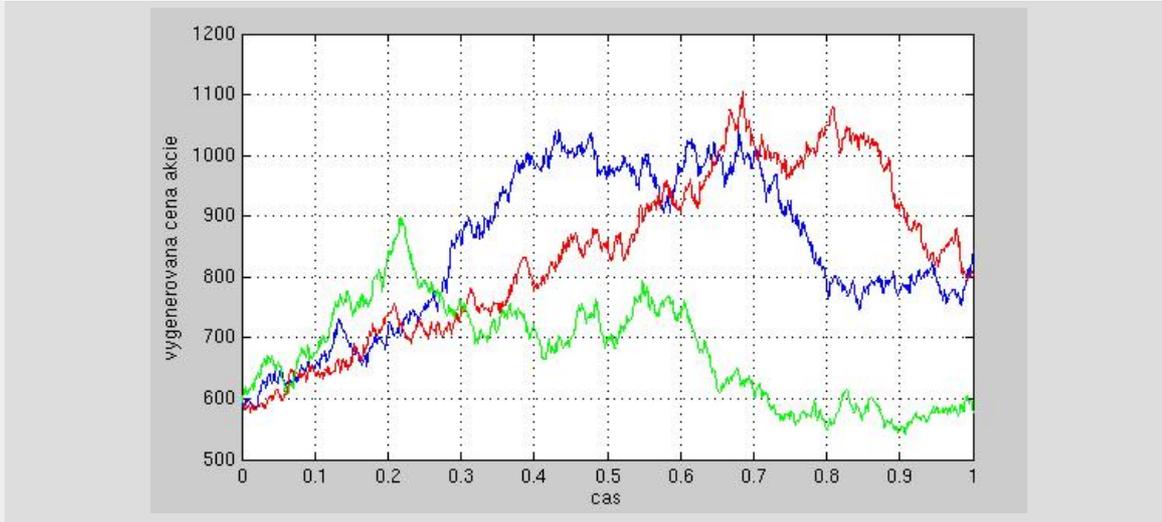
sigma =
    0.2877

```

:: Cvičenie (2) ::

1. Pre vývoj ceny akcie uvažujme parametre geometrického Brownovho pohybu odhadnuté v predchádzajúcom výpočte a poslednú hodnotu cenu akcie z dát (t. j. 593.97). Vygenerujte niekoľko priebehov ceny akcie počas nasledujúceho roka, štartujúcich z tejto hodnoty.

Ukážka výstupu:

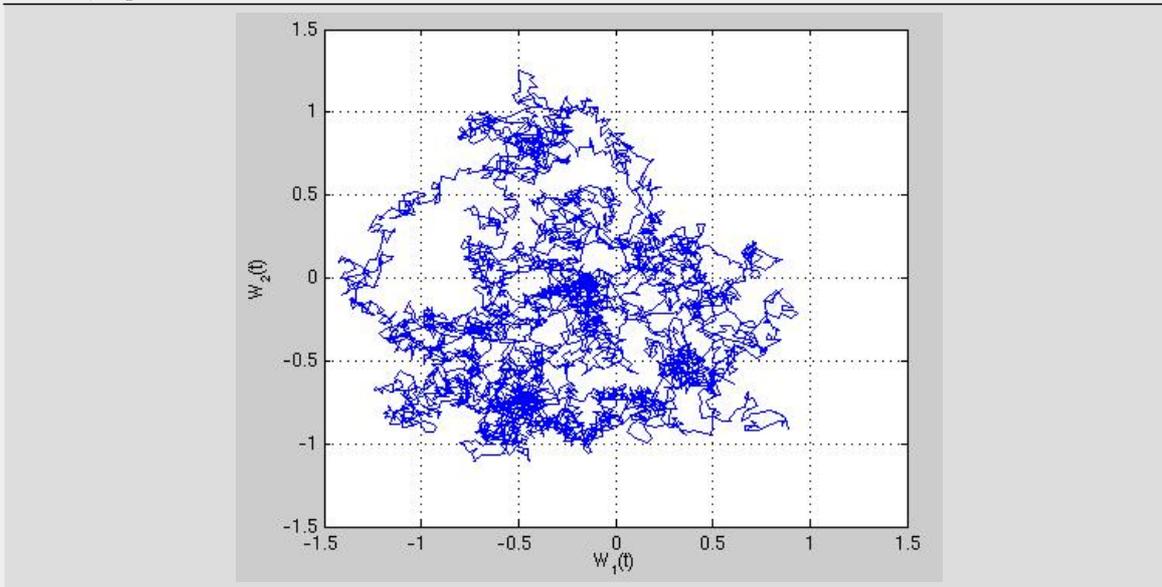
:: Ďalšie príklady na precvičenie ::

1. **Dvojrozmerný Brownov pohyb s nekorelovanými zložkami** je proces (w_1, w_2) , kde w_1, w_2 sú Wienerove procesy a pre ich prírastky na intervale $[s, t]$ platí

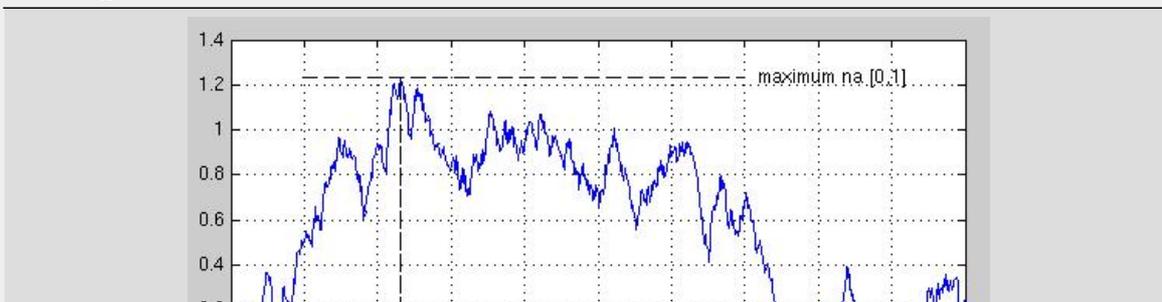
$$\text{cor}(w_1(t) - w_1(s), w_2(t) - w_2(s)) = 0$$

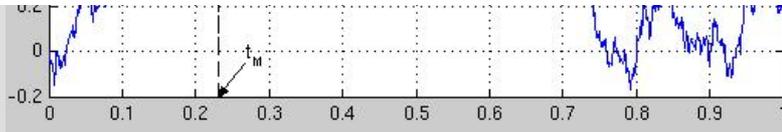
Vygenerujte trajektóriu takéhoto procesu a zobrazte ju (ako krivku v rovine).

Ukážka výstupu:

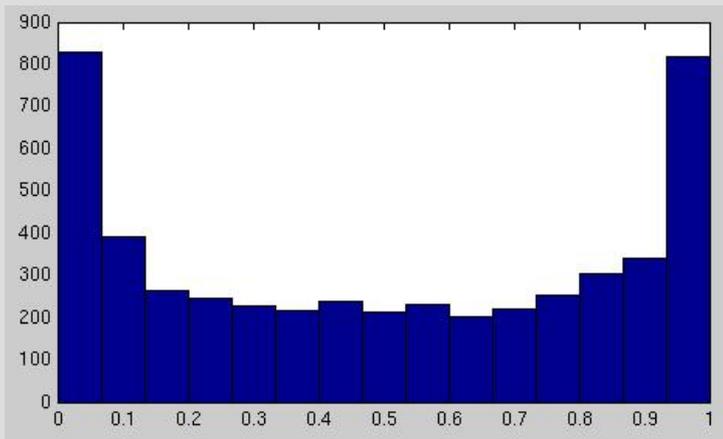
2. Označme t_M čas, v ktorom nadobudol Wienerov proces maximum na časovom intervale $[0,1]$:

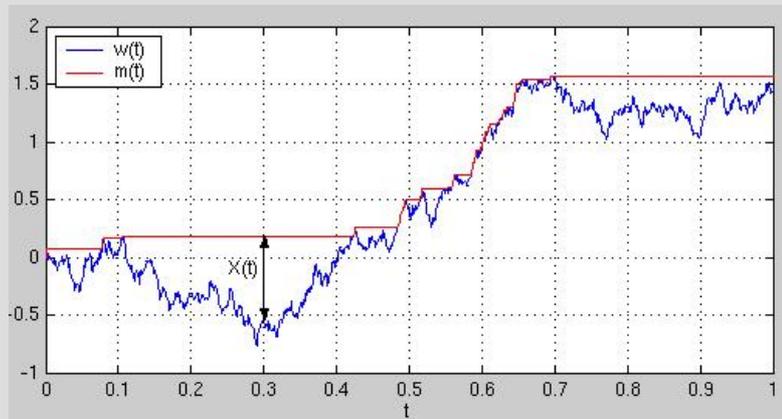

Spravte simulácie a zobrazte histogram náhodnej premennej t_M .

Ukážka výstupu:

3. V cvičení (1)/4 sme definovali proces m , najvyššiu hodnotu Wienerovho procesu, ktorú doteraz dosiahol. Definujte teraz proces X , ktorý vyjadruje vzdialenosť aktuálnej hodnoty Wienerovho procesu od doteraz dosiahnutého maxima:

Doplňte do takéhoto grafu priebeh procesu X .

4. Vyberte si akciu a stiahnite si z <http://finance.yahoo.com> historické dáta cien tejto akcie počas zvoleného časového obdobia. Predpokladajte, že cena akcie sa dá popísať geometrickým Brownovým pohybom a odhadnite jeho parametre.

Historické ceny akcií:

- o Chodte na stránku <http://finance.yahoo.com>.
- o Zadaťte kód firmy alebo jej názov:

Potom kliknite na **Get Quotes**.

- o Vľavo kliknite na **Historical Prices**:

- o Tu zvolte obdobie, za ktoré chcete dáta a ich frekvenciu:

Historical Prices

[Get Historical Price](#)

Set Date Range

Start Date: Jan 1 2010 Eg. Jan 1, 2010
 End Date: Dec 31 2010

Daily
 Weekly
 Monthly
 Dividends Only

Get Prices

o Dostanete tabuľku s dátami (na začiatku sú najnovšie), potrebujete z nej stĺpec **Adj Close**.

Prices						
Date	Open	High	Low	Close	Volume	Adj Close*
Dec 31, 2010	27.80	27.92	27.63	27.91	24,752,000	27.75
Dec 30, 2010	27.92	28.00	27.78	27.85	20,786,100	27.69
Dec 29, 2010	27.94	28.12	27.88	27.97	19,502,500	27.81
Dec 28, 2010	27.97	28.17	27.96	28.01	23,042,200	27.85
Dec 27, 2010	28.12	28.20	27.88	28.07	21,652,800	27.91
Dec 23, 2010	27.97	28.32	27.96	28.30	24,902,500	28.13
Dec 22, 2010	28.01	28.40	27.98	28.19	42,252,300	28.02
Dec 21, 2010	27.85	28.14	27.76	28.07	38,153,000	27.91
Dec 20, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 17, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 16, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 15, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 14, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 13, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 10, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 9, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 8, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 7, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 6, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 5, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 4, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 3, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 2, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Dec 1, 2010	27.85	27.88	27.68	27.81	53,811,000	27.65
Sep 30, 2010	24.61	24.83	24.36	24.49	61,262,700	24.20
Sep 29, 2010	24.63	24.66	24.40	24.50	44,318,900	24.21

* Close price adjusted for dividends and splits.

First | Previous | Next | Last

[Download to Spreadsheet](#)

Currency in USD.

o Kliknutím na **Download as Spreadsheet** si dáta uložíte v csv formáte:

```
Date,Open,High,Low,Close,Volume,Adj Close
2010-12-31,27.80,27.92,27.63,27.91,24752000,27.75
2010-12-30,27.92,28.00,27.78,27.85,20786100,27.69
2010-12-29,27.94,28.12,27.88,27.97,19502500,27.81
2010-12-28,27.97,28.17,27.96,28.01,23042200,27.85
2010-12-27,28.12,28.20,27.88,28.07,21652800,27.91
2010-12-23,27.97,28.32,27.96,28.30,24902500,28.13
2010-12-22,28.01,28.40,27.98,28.19,42252300,28.02
2010-12-21,27.85,28.14,27.76,28.07,38153000,27.91
2010-12-20,27.95,27.99,27.68,27.81,52811000,27.65
2010-12-17,27.92,28.09,27.75,27.90,87456500,27.74
2010-12-16,27.76,27.99,27.66,27.99,57680200,27.83
2010-12-15,27.53,27.80,27.53,27.85,60634200,27.60
```

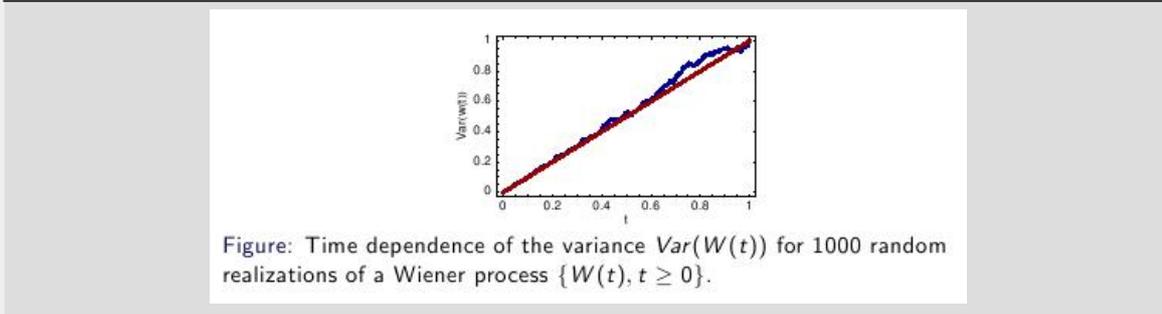
5. Prírastky a ich rozdelenie

- Definujme proces $\{Y(t), t \geq 0\}$, ktorého prírastky $Y(t+\Delta t) - Y(t)$ majú strednú hodnotu $(\Delta t)^2$ a disperziu Δt . Ďalej od procesu $Y(t)$ požadujeme, aby pre každé delenie $0 = t_0 \leq t_1 \leq \dots \leq t_n$ boli prírastky $Y_{t_{i+1}} - Y_{t_i}$ nezávislé náhodné premenné. Ukážte, že tieto predpoklady vedú k sporu, t. j. takýto proces neexistuje.
- Definujme proces $\{Y(t), t \geq 0\}$, ktorého prírastky $Y(t+\Delta t) - Y(t)$ majú nulovú strednú hodnotu a konštantnú nenulovú disperziu. Ďalej od procesu $Y(t)$ požadujeme, aby pre každé delenie $0 = t_0 \leq t_1 \leq \dots \leq t_n$ boli prírastky $Y_{t_{i+1}} - Y_{t_i}$ nezávislé náhodné premenné. Ukážte, že tieto predpoklady vedú k sporu, t. j. takýto proces neexistuje.
- Definujme proces $\{Y(t), t \geq 0\}$, ktorého prírastky $Y(t+\Delta t) - Y(t)$ majú nulovú strednú hodnotu a disperziu $(\Delta t)^2$.

Ďalej od procesu $Y(t)$ požadujeme, aby pre každé delenie $0 = t_0 \leq t_1 \leq \dots \leq t_n$ boli prírastky $Y_{t_{i+1}} - Y_{t_i}$ nezávislé náhodné premenné. Ukážte, že tieto predpoklady vedú k sporu, t. j. takýto proces neexistuje.

Návod: Prednáška, slajdy *Additive property of the Brownian motion - mean* a *Additive property of the Brownian motion - variance*.

6. Z prednášky:

Spravíme podobný obrázok pre varianciu a tiež pre strednú hodnotu:

- o Zvoľte si delenie intervalu $[0,1]$ a vytvorte maticu, v ktorej budú hodnoty 1000 trajektórií Wienerovho procesu v týchto bodoch.

Ukážka výstupu:

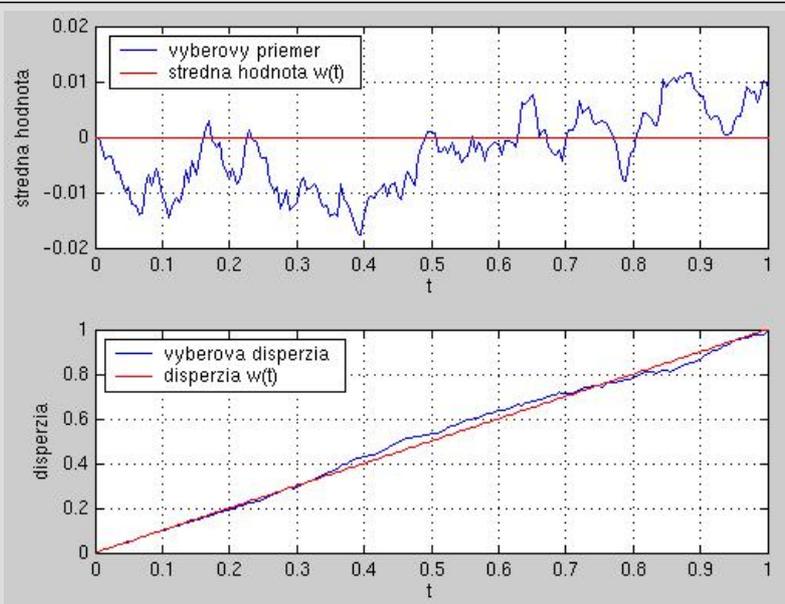
0	0.0506	0.1637	0.0177	-0.0349	-0.0225	0.0149	1. trajektória
0	-0.0051	-0.0755	-0.1283	-0.1305	-0.0606	-0.1030	2. trajektória
0	0.0375	0.1885	0.2135	0.2299	0.3210	0.3200	
0	0.0572	0.1936	0.2216	0.1607	0.3327	0.2733	
0	-0.0174	-0.0277	-0.1104	-0.1119	-0.0682	0.0637	
0	-0.0426	-0.1129	-0.0288	0.1401	0.3003	0.4630	
0	0.0327	0.1238	0.0562	0.1407	0.1120	0.0694	
0	0.1197	0.1521	0.2275	0.2185	0.2318	0.1998	
0	-0.0231	-0.0258	0.0713	0.0931	0.1103	0.1391	
0	0.0009	-0.0650	-0.0322	-0.1364	-0.1977	-0.1926	

v bode t1 v bode t2

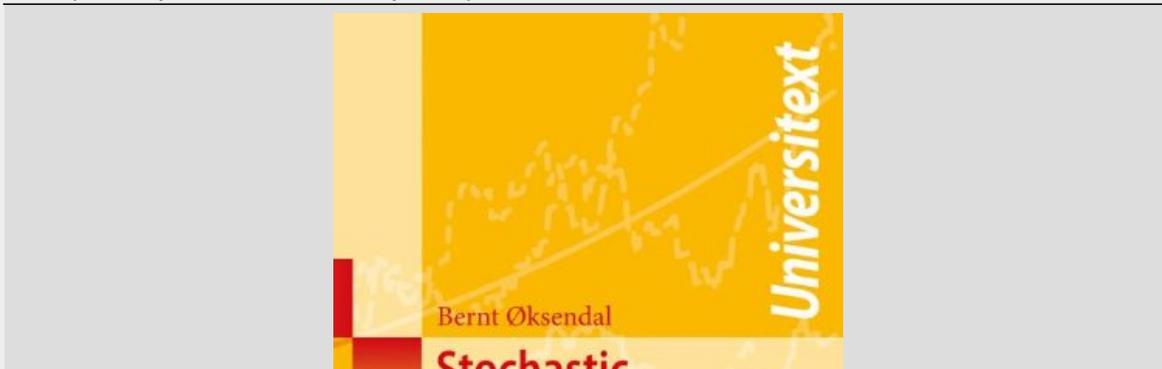
hodnoty trajektórií v bode t0

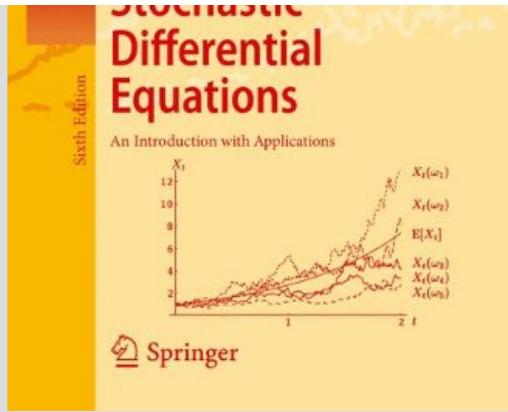
- o Vypočítajte výberový priemer a disperziu trajektórií v každom čase a zakreslite ich do grafu spolu s presnými hodnotami strednej hodnoty a disperzie.

Ukážka výstupu:

7. Čo si myslíte, čo je na obrázku na obale tejto knihy?

Vytvorte podobný obrázok.

Cvičenia z finančných derivátov, 2011
Beáta Stehliková, FMFI UK Bratislava

E-mail: stehlikova@pc2.iam.fmph.uniba.sk

Web: <http://pc2.iam.fmph.uniba.sk/institute/stehlikova/>

